

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYA LOYIHALARI – MOLIYA TIZIMI KELAJAGI SIFATIDA

Jalilov Asomiddin

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

ORCID: 0009-0006-3920-2445

asomiddin.jalilov@inbox.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada moliyaviy texnologiyalar (FinTech) va ularning O'zbekiston moliya tizimi rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. FinTech loyihalari raqamli to'lovlar, mobil banking, mikrokreditlash va boshqa zamonaviy xizmatlar orqali moliyaviy inklyuziyani oshirish, xizmatlar tezkorligini ta'minlash va iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirishda muhim vosita ekanligi asoslab berilgan. Mavzuga oid statistik ma'lumotlar, xalqaro tajribalar va milliy qonunchilik asosida muhokama olib borilib, FinTech loyihalarining istiqboli yoritilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy texnologiyalar, FinTech, raqamli to'lovlar, mobil banking, iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy inklyuziya.

ПРОЕКТЫ ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК БУДУЩЕЕ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ

Жалилов Асомиддин

Банковско-финансовая академия Республики Узбекистан

Аннотация. В данной статье рассмотрено влияние финансовых технологий (FinTech) на развитие финансовой системы Узбекистана. Доказано, что проекты в сфере FinTech являются важным инструментом повышения финансовой инклюзии, ускорения обслуживания и повышения экономической эффективности за счет внедрения цифровых платежей, мобильного банкинга и микрокредитования. Анализ основан на статистике, международном опыте и национальном законодательстве, с прогнозами развития отрасли.

Ключевые слова: финансовые технологии, FinTech, цифровые платежи, мобильный банкинг, экономическая эффективность, финансовая инклюзия.

FINANCIAL TECHNOLOGY PROJECTS AS THE FUTURE OF THE FINANCIAL SYSTEM

Jalilov Asomiddin

The Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article analyzes the impact of financial technologies (FinTech) on the development of Uzbekistan's financial system. It is argued that FinTech projects serve as an essential tool for improving financial inclusion, enhancing service efficiency, and boosting economic productivity through digital payments, mobile banking, and microcredit services. The discussion is based on statistical data, international practices, and national legislation, highlighting the future potential of FinTech in the country.

Keywords: financial technologies, FinTech, digital payments, mobile banking, economic efficiency, financial inclusion.

Kirish.

Bugungi kunda moliya sohasi raqamli transformatsiya jarayonining eng faol va dinamik rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. An'anaviy bank-moliya tizimlarining o'rnini bosayotgan moliyaviy texnologiyalar (FinTech) global miqyosda innovatsion g'oyalar, ilg'or texnik echimlar va investorlar e'tiborini jalb qilayotgan loyihalar orqali moliyaviy xizmatlar ekotizimini tubdan o'zgartirmoqda. FinTech — bu bank ishi, sug'urta, to'lov tizimlari, kreditlash va sarmoya yo'nalishlarida raqamli xizmatlar, blokcheyn texnologiyasi, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) va mobil ilovalardan foydalanishga asoslangan zamonaviy yondashuvdir (Arner va boshq., 2016).

Adabiyotlar sharhi.

Moliyaviy texnologiya loyihalarini nafaqat xizmatlar sifatini oshirish, balki aholining moliyaviy inklyuziyasini ta'minlash, to'lov tizimlarini avtomatlashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda (Gomber va boshq., 2017). Ayniqsa, jahon bank tizimidagi etakchi mamlakatlar, xususan AQSh, Xitoy, Buyuk Britaniya va Singapurda FinTech kompaniyalari milliardlab dollarlik sarmoya jalb etish orqali moliyaviy sektorni diversifikatsiyalamoqda (Zetsche va boshq., 2018). Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, moliyaviy texnologiyalar raqamli moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish, kichik va o'rta biznes sub'yektlari uchun yangi imkoniyatlar yaratish, hamda real vaqt rejimidagi to'lovlar tizimini takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi (WB, 2020).

O'zbekistonda ham moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda hukumat tomonidan moliyaviy xizmatlar raqamlashtirilishi, bank xizmatlarining masofaviy shaklga o'tishi, elektron to'lov tizimlarining joriy etilishi va blokcheyn asosidagi tizimlarni rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda (Jahon banki, 2023). "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida moliyaviy sohada innovatsion startaplar, axborot xavfsizligini ta'minlovchi tizimlar, raqamli valyutalar va sun'iy intellekt asosidagi moliyaviy maslahat xizmatlari yo'lga qo'yilmoqda (Vazirlik, 2021).

Xalqaro moliyaviy institutlar, jumladan Jahon Banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi va Osiyo Taraqqiyot Bankining so'nggi hisobotlarida O'zbekiston moliyaviy texnologiyalarni joriy etish va investorlar uchun qulay raqamli infratuzilmani yaratish borasida sezilarli natijalarga erishgani ta'kidlanadi (ADB, 2022). FinTech bozorining o'sishi iqtisodiyotga bevosita ta'sir ko'rsatib, moliyaviy savodxonlik darajasining oshishi, shaffoflikning kuchayishi va milliy to'lov tizimlarining mustahkamlanishiga sabab bo'lmoqda (IMF, 2023).

Mazkur mavzu doirasida ilmiy maqolalar, xalqaro ekspertlar tomonidan e'lon qilingan tahliliy materiallar, FinTech kompaniyalarining yillik hisobotlari va O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hamda Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi tomonidan tayyorlangan strategik hujjatlar o'rganildi. Scholar Google, Scopus va Web of Science bazalarida chop etilgan tadqiqotlar moliyaviy texnologiyalar loyihalarining iqtisodiy samaradorligi, investitsion jozibadorligi va ularning raqamli iqtisodiyotni shakllantirishdagi o'rnini yoritib beradi (Rakhimov, 2022). Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi qonuni, "Markaziy bank to'g'risida"gi qonun hamda "To'lov xizmatlari va to'lov tizimlari to'g'risida"gi qonunlar bu boradagi milliy normativ-huquqiy asos sifatida muhim ilmiy-analitik manba vazifasini o'taydi (Qonun, 2019; Qonun, 2019b; Qonun, 2004).

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada FinTech loyihalarining mohiyati, ularning moliya tizimiga ta'siri, global va milliy tajriba, shuningdek, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish orqali erishilayotgan yutuqlar chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirishning huquqiy, texnologik va investitsion sharoitlari asosida moliya tizimining istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari ochib beriladi.

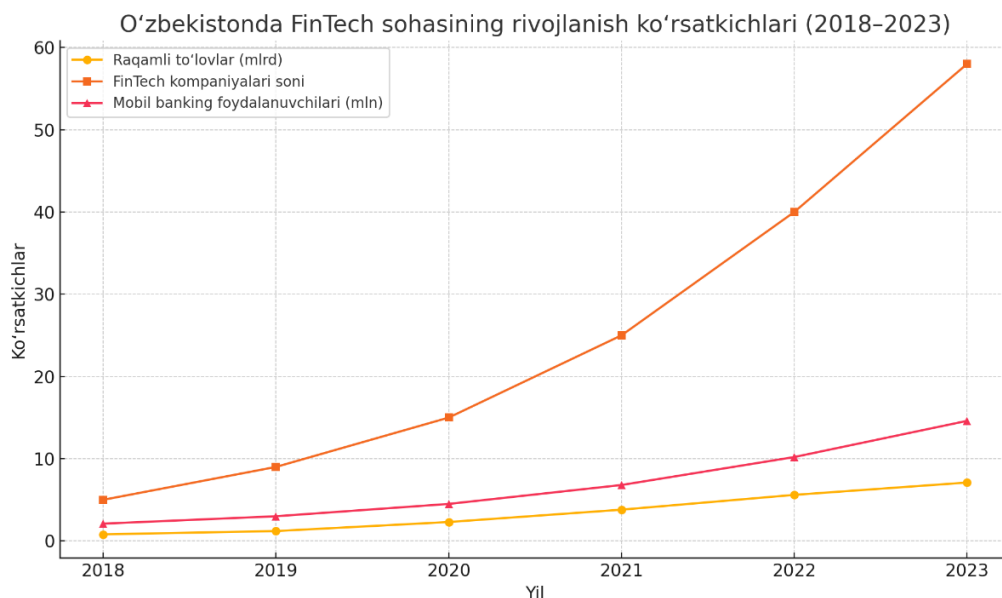
Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalar (FinTech) sohasining izchil va jadal rivojlanayotganini ko'rsatmoqda. FinTech loyihalari moliyaviy xizmatlar tizimini modernizatsiya qilishda, aholining keng qatlamlarini bank xizmatlari bilan qamrab olishda va iqtisodiyotda raqamli transformatsiyani jadallashtirishda muhim rol o'ynamoqda. 2018–2023 yillar davomida ushbu sohada kuzatilgan asosiy ko'rsatkichlar quyidagi jadvalda keltirilgan:

1-jadval

Yil	Raqamli to'lovlar soni (mlrd)	FinTech kompaniyalari soni	Mobil banking foydalanuvchilari (mln)
2018	0.8	5	2.1
2019	1.2	9	3.0
2020	2.3	15	4.5
2021	3.8	25	6.8
2022	5.6	40	10.2
2023	7.1	58	14.6

Ushbu ko'rsatkichlarga asoslanib, FinTech sektori quyidagi asosiy jihatlarda ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda: birinchidan, raqamli to'lovlar sonining keskin oshishi aholining moliyaviy xizmatlarga kirishini osonlashtirgan; ikkinchidan, FinTech kompaniyalari sonining ortishi ichki bozorning innovatsiyalarga ochiqqligini ifodalaydi; uchinchidan, mobil banking foydalanuvchilarining soni 6 yil ichida qariyb 7 barobarga oshgani, aholining raqamli moliyaviy xizmatlarga faol moslashayotganini bildiradi.

1-rasm. O'zbekistonda FinTech sohasining rivojlanish ko'rsatkichlari (2018-2023)

Mazkur diagrammada 2018–2023 yillar oralig'ida FinTech sohasining uchta asosiy yo'nalishi – raqamli to'lovlar, kompaniyalar soni va mobil banking foydalanuvchilari dinamikasi aks ettirilgan. Bu grafik moliyaviy texnologiyalar infratuzilmasining o'sishini, foydalanuvchilar ishonchining ortishini va bozordagi diversifikatsiyani yaqqol namoyon etadi.

Shu bilan birga, soha rivojida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, FinTech xizmatlarini tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlari hali to'liq shakllanmagan. Axborot xavfsizligi, kiberxavflar, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Yana bir muhim muammo – aholining moliyaviy savodxonlik darajasining pastligidir, bu esa ba'zi xizmatlardan foydalanishni cheklab qo'ymoqda.

Umuman olganda, moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish strategiyasida markaziy o'rin egallaydi. FinTech sohasi bank xizmatlarining sifatini oshiradi, iqtisodiyotning qulay investitsion muhiti shakllanishiga hissa qo'shadi va raqamli savdo tizimini kuchaytiradi. Kelgusida huquqiy bazani takomillashtirish, xalqaro tajribani tatbiq etish, aholining raqamli savodxonligini oshirish va texnologik infratuzilmani kengaytirish orqali ushbu sohada yanada katta yutuqlarga erishish mumkin. FinTech loyihalari nafaqat moliyaviy sohaning, balki umuman iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichiga olib chiqadigan kuchli omil sifatida qaralmoqda.

Xulosa va takliflar.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy texnologiyalar (FinTech) zamonaviy moliya tizimining ajralmas va strategik tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Ular nafaqat moliyaviy xizmatlarning sifatini oshirmoqda, balki iqtisodiy barqarorlik, raqamli inkluziya va innovatsion rivojlanishga zamin yaratmoqda. O'zbekistonda FinTech sohasida so'nggi yillarda erishilgan yutuqlar – raqamli to'lovlar sonining keskin ortishi, FinTech kompaniyalari sonining ko'payishi va mobil banking foydalanuvchilarining ko'payishi orqali yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Shu bilan birga, sohani yanada rivojlantirish uchun bir qator chora-tadbirlar zarur. Xususan, FinTech sohasini tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirish, raqamli xavfsizlikni mustahkamlash, aholi va tadbirkorlar o'rtasida moliyaviy savodxonlikni oshirish, shuningdek, startaplar uchun qulay muhit yaratish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy texnologiyalar O'zbekiston moliya tizimining kelajagini belgilovchi asosiy yo'nalishlardan biridir. Ularning barqaror rivoji mamlakatning raqamli iqtisodiyotga integratsiyasi, moliyaviy xizmatlarning yanada qulay va inkluziv bo'lishini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Shu bois, FinTech loyihalariga strategik yondashuv asosida davlat siyosatini shakllantirish va ularni qo'llab-quvvatlash milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

- Arner, D. W., Barberis, J., & Buckley, R. P. (2016). *The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm?* *Georgetown Journal of International Law*, 47(4), 1271–1319.
- Asian Development Bank. (2022). *Fintech and Financial Inclusion in Asia-Pacific: Emerging Trends and Policy Issues*. Manila.
- Gomber, P., Koch, J.-A., & Siering, M. (2017). *Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions*. *Journal of Business Economics*, 87(5), 537–580.
- International Monetary Fund (IMF). (2023). *Digital Finance in the Post-Pandemic World: Implications for Financial Stability*. Washington, D.C.
- Jahon banki. (2023). *Uzbekistan Country Economic Update – Fall 2023*. www.worldbank.org.
- Qonun (2004) O'zbekiston Respublikasi "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni. Qabul qilingan sana: 2004-yil 29-aprel. lex.uz
- Qonun, (2019a) O'zbekiston Respublikasi "To'lov xizmatlari va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonuni. Qabul qilingan sana: 2019-yil 1-noyabr. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
- Qonun, (2019b) O'zbekiston Respublikasi "Markaziy bank to'g'risida"gi Qonuni. Qabul qilingan sana: 2019-yil 11-noyabr. lex.uz.
- Rakhimov, K. (2022). *FinTech va raqamli iqtisodiyot: O'zbekistonda rivojlanish istiqbollari*. *O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali*, 1(2), 45–52.
- Vazirlik (2021) O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. (2021). "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi.
- World Bank Group. (2020). *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. Washington, D.C.
- Zetzsche, D. A. et al. (2018). *From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance*. *NYU Journal of Law & Business*, 14(2), 393–446.